

Otira he tika ano tetahi waahi o taua kupu whakahe mo te Ture Whenua Maori, te waahi tika, na tera i kore ai e whai tikanga te tupato o te tangata tupato, i kore ai ano hoki e whai mana te whakahe a te tangata whakahe. No-te-mea hoki, ko te tupato me te whakahe a te tangata whakahe, ehara i te mea e tupato ana, e whakahe ana ranei mo tetahi wahi anake. Engari ko taua tupato ko taua whakahe mo runga katoa i te whenua e kiia ana no ratou katoa ko tona Iwi, Hapu ranei.

Heoi ehara i te mea i mahia ki tena Porowini anake taua Ture engari ki tenei motu katoa. Na rere ke ana te whakahaere o nga Pakeha o era atu Porowini ki o ratou hoa maori i te whakahaere a nga Pakeha [o Haaka Pei] koia ahau i whakaaro ai he tikanga whakatakoto ano na nga Pakeha o tena Porowini kia riro katoa i a ratou nga whenua o o ratou hoa maori.

He maha nga mea hei whakaaturanga atu maku ki a koutou i te rerengaketanga o te ahua o taua takiwa i era atu takiwa i kite ai ahau o te motu nei.

Mea tuatahi. Ko te ahua o nga hokonga o nga whenua i oti nei i a matou te tirotiro.

1. Ko te ahua o nga hokonga whenua, maatua tuku ai e nga Kaihoko toa he nama ki nga tangata maori whai Karauna Karaati. Kei muri iho ka tonoa te whenua kia hokona mo te moni iti noa iho. Tera ano te ngakau pupuri kei te tangata i tona whenua me pehea i te wehi ki ona nama, whakaae noa atu.
2. He mea tohe takitahi anake te tohenga o nga whenua i kitea nei e matou i te Kouti, etahi, tohe ai i nga huarahi, etahi i nga Paparakauhe, etahi i waenga mahinga, etahi i nga whare moenga, etahi i te mea e turorotia ana te tangata.
3. He mea tuhi takitahi; pena ano te tikanga me to te tohenga.
4. He tohe tonu ki te tono, ahakoa pupuri ka tohe tonu ki te tono, kia whakaae ra ano katahi ka mutu te tohe.

Ki ta etahi takiwa hoki o te motu nei ki tana hoko. Kaore he tatataranga o te hoko whenua ki te nama taonga, engari e maatua karangatia ana e te Pakeha e nga Pakeha ranei e hiahia ana ki te hoko i te whenua nga tangata katoa o roto i te Karauna Karaati kia huihui ki te waahi kotahi, ko reira ka korero ai te Kaiwhakamaori i nga tikanga katoa o te hoko kia rongo te katoa. A ki te pai katoa aua tangata ki te hoko, ko reira ano ratou tuhituhi katoa ai i o ratou ingoa ki te pukapuka o te hoko, a ko taua wa tonu ano hoki te Pakeha, nga Pakeha ranei hoatu katoa ai i nga moni i whakaritea hei utu mo taua whenua ki te aroaro o ratou katoa. Otiia ki te mea ko etahi anake i pai ki te hoko, ko etahi kihai i pai katahi ka kiia kia waahia te whenua, ko tetahi waahi mo te hunga i pai ki te hoko, ko tetahi mo te hunga kihai i pai, ka tuhituhia hoki kia toru nga pukapuka, ko tetahi o aua pukapuka he whakaaetanga na te hunga i pai ki te hoko i to ratou waahi ki te Pakeha, ko tetahi he whakaaetanga na taua hunga ano, ekore ratou e whai tikanga ki te waahi i toe o taua whenua, ko tetahi he whakaaetanga na te hunga kihai i pai ki te hoko, ekore ratou e whai tikanga ki nga moni utu o te waahi i hokona. Na, kihai i kitea tetahi tikanga pena i roto i nga whenua i oti nei i a matou te tirotiro.

Mea tuarua. Ko te Mokete.

He mea miharo ki a au te mohiotanga o nga tangata maori o tena Porowini ki tena mahi; otiia ki taku whakaaro, na nga Pakeha ano o taua Porowini i mea kia mahi pera o ratou hoa maori, engari kihai nga wahi mate o taua tikanga i whakaaturia. Heoi nga mea i whakaaturia atu ko nga waahi pai anake; ki taku whakaaro ko te take tena o nga tangata Maori o taua Porowini i tino hiahia ai ki te mahi i i taua tikanga. Mei tino whakamaramatia atu ki a ratou nga tikanga katoa o taua mahi, ekore ratou e tino whakamomori ki te mate.

Tera etahi kaumatua etahi ruahine i tae mai ki te te Kouti ki te whakaatu mai ki a matou kihai ratou i mohio ki nga tikanga o nga pukapuka mokete, engari ko te Kaiwhakamaori i ki i tino mohio ano aua kaikorero. A he nui taku rapu ki te take i ki ai te Kaiwhakamaori i tino mohio ano ena kaumatua, ena ruahine Maori ki nga nga tikanga o roto i ena tu pukapuka he maha nei nga kupu Roia kaore nei e tino marama i te tini o te Pakeha.

Na ki taku whakaaro, he pono, kihai i mohio, ina hoki he maha nga tauira o nga whakamaoritanga o aua tu pukapuka i whakaaturia mai ki te Kouti, a ko taku whakaaro tonu iho i taku kitenga i aua whakamaoritanga ehara i te mea mo ena te whakaaetanga a nga tangata Maori, engari tera ke atu nga kupu whakamarama a te Kaiwhakamaori i whakaatu ai, a na era i whakaae ai.

Mea tuatoru. Ko te kawenga atu o nga Kaiwhakamaori e nga Kaihoko toa ratou ko nga Kaihoko whenua i Nepia ki Weringitana mo runga i te mahi whakamaori anake, ahakoa nui te utu.

He nui taku rapu ki te take i pai rawa ai ratou ki te pena, heoi ki taku whakaaro he nui no te mohio o aua Kaiwhakamaori ki te whakaware i te ngakau tupato o te tangata, tetahi, he mea kei whakaaturia katoatia e era atu Kaiwhakamaori nga tikanga o nga kupu i tuhia ki nga pukapuka, ina hoki, he tokomaha ano nga Kaiwhakamaori whai raihana o tena kainga o Weringitana, a tera e taea noatia atu e aua Kaiwhakamaori te whakamaori aua pukapuka mo te utu iti noa iho.

Tenei tetahi o nga mea hei korerotanga atu maaku ko nga Kaiwhakamaori o taua Porowini.

Ko te nuinga o nga pukapuka hoko, mokete, pukapuka i whakaaturia mai ki te Kouti, na te hunga tokorua anake i whakamaori; taua hunga, he teina he tuakana. Taku whakaaro mo tenei, kaore tetahi e wehi ki tetahi ahakoa pehea pehea a raua whakamaoritanga no te mea, he teina he tuakana raua.

Tenei ano tetahi ko te ahua o te mahi a nga Kaiwhakamaori.

Te ahua o te mahi a nga Kaiwhakamaori, he whakahaere anake i te taha ki nga kai utu reti ratou ko nga kaihoko taonga kaore e whakahaere i te taha ki nga Maori ratou ko etahi atu Pakeha e hiahia ana ki te hoko whenua mo ratou ki tena Porowini. Ko taku whakaaro, ko tetahi take ano tena o te mate o nga tangata maori o tena Porowini, na nga Kaiwhakamaori.

Tenei tetahi, ki taku titiro ka nui te kuware o te tini o nga tangata Maori o tena Porowini ki nga tikanga Pakeha. Ina hoki me he Iwi mohio kua haere ratou ki nga Kouti whakawa hara tono ai kia whakawakia o ratou matenga, penei ekore ratou e tino mate.

Tera atu te maha o nga mea hei tuhituhinga atu maku, heoi he whakaaro kei pau katoa te taima i a au te whakarua.